

Een matige roman met een belangwekkende boodschap

Dave Eggers, *Het Alles*. Amersfoort, 2021, 456 pp.

Ondertitel: *Eindelijk orde op zaken of De laatste dagen der vrije wil of De wereld gaat aan onbeperkte keuze ten onder.*

Oorspronkelijke titel: Dave Eggers, *The Every*, 688 pp.

Vertaling: Lidwien Biekmann, Elles Tukker en Gerda Baardman.

Inleiding

Recensies van boeken bestaan meestal uit een beschrijving van de belangrijkste personages, de belangrijkste verwickelingen en de plot, waarover tijdens of na de beschrijving een oordeel wordt geveld. Verder dikwijls een interview met de schrijver, waarin de totstandkoming van het werk en wat de gevoelens van de schrijver erbij waren, aan de orde komen.

Datzelfde geldt voor recensies van Dave Eggers' nieuwste boek. Om onszelf enig werk te besparen putten wij daarom voor het eerste deel van deze recensie uit twee interviews met Eggers¹ en uit al bestaande recensies².

We beginnen echter met de samenvatting op de achterflap van het boek; daarmee adverteert vrijwel elke boekverkoper:

In dit meeslepende maar ook beangstigende vervolg op de wereldwijde bestseller De Cirkel onderzoekt Dave Eggers op overtuigende en beklemmende wijze waar de dominantie van een volledig digitale cultuur toe kan leiden, en wat er gebeurt als iemand besluit zich hiertegen te verzetten.

Als het grootste techbedrijf ter wereld, de Circle, fuseert met het machtigste e-commercebedrijf, ontstaat het rijkste, gevaarlijkste – en vreemd genoeg het geliefdste – monopolie ooit: de Every. Delaney Wells lijkt niet bepaald de ideale nieuwe werknemer van de Every. Ze is een voormalig boswachter, zeer kritisch, maar weet dankzij haar charmes een beginnersbaantje te bemachtigen met maar één doel: het bedrijf van binnenuit kapotmaken.

Het Alles is een bloedspannende satirische roman over het lot van kapitalisme, vrijheid en de menselijke soort.

“Kopen en lezen!” roept de advertentietekst, zoals elke advertentietekst. Zo ontstaat er een beetje zicht op de inhoud en dankzij het “Anderen bekeken ook” bij vele webwinkels krijgen we bovendien een beeld van het genre waarin het boek thuishoort en tussen welke andere boeken we het op onze digitale boekenplank kunnen schuiven.

Inhoud³

Het Alles gaat over het bedrijf de Every, die de markt van gedragsbeïnvloedende apps beheerst. Een social media gigant dus. *De Cirkel*, een eerder boek van Eggers, ging over het gelijknamige bedrijf dat de markt van alle wereldwijde internetactiviteit, inclusief sociale media en betalingsverkeer in handen had. De Every is zijn opvolger en ontwikkelt zich in *Het Alles* tot het rijkste bedrijf ter wereld. Het koopt continu andere bedrijven op en is uiteindelijk te beschouwen als een samenvoeging van de huidige *big four* Facebook, Amazon, Google, Apple en met Microsoft erbij, zo je wilt, de *big five*. De Every ziet alles, meet alles, en verkoopt alles. Het bedrijf heeft vrijwel elk mens ter wereld als klant, hoewel er hier en daar nog wel een handjevol excentriekelingen bestaat dat bewust *off-grid* leeft.

¹ De Morgen (Hans Bouman, 16 oktober 2021) en NOS (Annephine van Uchelen & Lucas Waagmeester, 20 oktober 2021)

² Trouw (Rob Schouten, 24 oktober 2021) en NRC (Auke Hulst, 28 oktober 2021)

³ *Cherry picking* dus uit de genoemde media in de voetnoten hierboven.

Het bedrijf zelf is een compleet van de buitenwereld afgesloten bolwerk, waarin zijn medewerkers als in een hermetisch afgesloten bubbel leven.

Delaney Wells heeft moeten toezien hoe de Cirkel het buurtwinkeltje van haar ouders kapot heeft gemaakt. Dat is ook reden waarom ze bij de Every solliciteert. Ze heeft ernstige bedenkingen tegen het bedrijf en wil het kapotmaken.

Daarmee is de belofte voor een spannende dystopische thriller gegeven.

Boodschap

Eenmaal aangenomen begint Delaney vol energie aan deze zelfopgelegde taak. Ze draagt met behulp van een technologisch onderlegde vriend, Wes Makazian, allerlei op het oog absurde ideeën voor apps aan. Stuk voor stuk zijn het apps die de privacy bedreigen, zich buiten elke ethiek houden en de gebruiker verplichtingen opleggen. De verwachting is dan ook dat ze zo'n beslag op de individuele vrijheid zullen leggen dat ze een revolutie bij het publiek zullen oproepen.

Niets blijkt minder waar: elk absurd idee wordt steevast binnen de Every juichend omarmd en tot app uitgewerkt, die vervolgens in de Every geïntroduceerd wordt en daarna de wereld in gestuurd. Het gebruikersgemak, de kennis en mogelijkheden die de app voor de gebruiker oplevert zorgen ervoor dat hij wereldwijd simpelweg geaccepteerd wordt. Van verzet ertegen is geen sprake. Integendeel. En zo ontwikkelt Delaney absurd idee na absurd idee met steeds hetzelfde resultaat: een nieuwe app die de individuele subjectiviteit van de gebruikers verder reduceert.

Een paar voorbeelden:

De Every levert polsbandjes die alle gezondheidsgegevens van de gebruiker verzamelen (verplicht gesteld door alle verzekeringsmaatschappijen), het bedrijf levert een app om mensen die zich niet netjes gedragen te shamen, een app om te controleren of iemand de waarheid spreekt, eentje om te zien of een vriend een 'echte, oprechte' vriend is of een huichelaar, en eentje om vast te stellen of je tijdens je laatste sekscontact een orgasme hebt bereikt. Dankzij de Every hangen bijna overal camera's en waar dat niet het geval is, wordt de burger daar expliciet voor gewaarschuwd.

Door de apps wordt de burger (evenals de medewerker van de Every zelf) in een cocon gedrongen waar zij⁴ zich lekker en veilig waant als een zich verpoppende rups. Maar zij zal er nooit meer uit kunnen ontsnappen, laat staan als een vlinder. Bovendien heeft zij zich laten inkapselen: de Every ontfutselt haar immers zoveel mogelijk informatie en krijgt zo steeds meer data om haar producten te verkopen die steeds beter afgestemd kunnen worden op haar persoonlijke voorkeuren. En zij gaat daar naïef en gemakzuchtig als zij is gretig op in.

De boodschap van *Het Alles* is daarmee waarlijk een waarschuwing tegen hoe de informatietechnologie en de *big five* onze huidige samenlevingen bedreigen, ze steeds verder binnensluipen en overnemen. Een belangrijke waarschuwing dus. Het is dan ook te hopen dat deze door een breed publiek wordt opgepikt en de nodige weerstand oproept.

Maar dat is volgens ons nog de vraag.

Literaire kwaliteit

Nader beschouwd bestaat de roman uit een raamwerk van dystopische beelden, waarbij elk beeld de uitwerking is van een app. Die beelden zijn interessant voor de boodschap van het boek, maar het raamwerk dat het geheel verbindt, komt gezocht over. Het is het verhaal van de in haar saboteren telkens weer mislukkende Delaney die van idee naar idee hopt en zo een groeiende berg aan apps genereert die de gebruikers allemaal gretig absorberen. Dat levert misschien wel een spannende verhaallijn op, maar ons eigen lezersgerief nam naarmate de roman vorderde evenredig af met de groei aan apps en hun bijpassende afkortingen. Een willekeurige, niet volledige opsomming van de

⁴ Lees voor 'zij' ook 'hij' en voor 'haar' ook 'hem'.

apps waar Eggers' fantasie op los is gegaan: FaceMe, OwnSelf, AYS, Welcome2Me, Stop+Lük, Happy-Now, AnonIdea, Satisfied?, AnonCom, PreCom, HereMe, Weighty, StayStil, AuthentiFriend, SaveMe, GoNo, Friendly.

Daar komt bij dat Delaney een tamelijk kleurloos type is met maar één karaktertrek: een uitzonderlijk doorzettingsvermogen om de Every eronder te krijgen. Ook bij de andere personages is enige ontwikkeling nauwelijks te vinden. Ze zijn allemaal door de Every platgeslagen en vrijwel geheel van hun subjectiviteit ontdaan. Dat komt mooi overeen met de boodschap, maar is toch een gemiste kans, want het blijft onduidelijk hoe die desubjectivering in zijn werk gaat. De op zich interessante ontwikkeling van personages van volbloed mens naar nog maar net levend object ontbreekt eenvoudig. Ze worden net zo saai geïntroduceerd als dat altijd weer in kranteninterviews het geval is: via een beschrijving van hun uiterlijk en een enkele dominante eigenschap of zelfs dat niet. Slechts hier en daar is een personage te vinden waar de negatieve ontwikkeling die de Every bevordert zichtbaar is.

Het einde van de roman komt een beetje uit de lucht vallen. Zonder de plot voor de lezer die het om de spanning gaat te verraden, kunnen we stellen dat er sprake is van een *deus ex machina* die de vraag helpt beantwoorden 'Hoe kom ik ooit dit raamwerk uit?'

Het gezochte slot hangt misschien wel samen met de manier waarop de roman tot stand is gekomen. Eggers zegt daar zelf over: "Meestal schrijf ik losse hoofdstukken. Als ik 's morgens wakker word en zin heb om over zeeolifanten, een surfongeluk of het verbod op huisdieren te schrijven, doe ik dat. De juiste volgorde van die hoofdstukken volgt dan een paar maanden later wel."

Nee, zijn betekenis dankt de roman bepaald niet aan zijn literaire kwaliteiten.

Betekenis

Kan de roman dan enige betekenis ontleen aan zijn belangwekkende boodschap als het niet aan zijn literaire kwaliteit is?

Het Alles beschrijft de wereld vanuit het perspectief van de Every, waar Delaney werkzaam is en waar haar kritiek zich op richt. Hoe deze wereld op de strapatsen van het bedrijf reageert, is vrijwel steeds hetzelfde: apathisch en gemakzuchtig. Zo ontstaat een eendimensionale verhaallijn die de waarschuwendende boodschap dusdanig uitvergroot dat hij ongeloofwaardig wordt. Alsof er geen andere reacties mogelijk zouden zijn op de ontwikkeling van de Every. Op de *big five* zijn die nu al te zien: de romans van Dave Eggers zijn er nota bene zelf een voorbeeld van. Maar in *Het Alles* is Delaney vrijwel de enige (op dat paar excentriekelingen na) die zich verzet tegen de Every. De rest van de wereld maakt gedwee van elke nieuwe app gebruik en laat zich er onverschillig door onderdrukken. In een dystopische roman 'gaan satire en kritiek, analyse en overdrijving hand in hand om een waarschuwendende boodschap af te geven over waar het naar toe gaat met de wereld als het tij niet gekeerd wordt.'⁵ Maar die boodschap moet dan wél overkomen.

En het is de vraag of de boodschap van deze van app-ideeën aan elkaar hangende en matig geschreven roman ook werkelijk tot het grote publiek zal doordringen. Er worden immers –gezien de stapels die er in de boekhandel liggen– vele matig geschreven, en vooral als spannend bedoelde boeken uitgegeven die als broodjes over de toonbank gaan én waarschijnlijk ook gelezen worden.

Dat zal met *Het Alles* ook wel zo gaan. Het is niet te zeggen wat voor de lezer uiteindelijk het zwaarste weegt: de waarschuwendende inhoud of de spanning. In het laatste geval zal het effect van boek dat van de thriller zijn: aangenaam tijdverdrijf zonder enige blijvende inhoudelijke waarde. En of het in het eerste geval iets oplevert? Bij de spannende bestseller *De Cirkel* was dat niet zo gezien de afwezigheid van welke revolutie dan ook. En ook *Het Alles* kan Dave Eggers' doel met gemak voorbijschieten.

⁵ Marja Pruis in *De Groene Amsterdammer* 146/2, p.52.

Toch zouden we dat erg jammer vinden, want dat er iets moet gebeuren met zijn waarschuwing staat voor ons als een paal boven water.

Tot slot

Ter afsluiting een citaat van Auke Hulst in de NRC waar we ons van harte bij aansluiten:

“[...] *Het Alles*, [...] is naar literaire maatstaven gemeten geen goed boek. Het is een roman die te lijden heeft onder alle gebreken waaraan *De Cirkel* ook al leed: weinig subtiel, uitleggerig, schematisch en pamflettistisch, met personages die door een primitieve AI lijken te zijn ontwikkeld. En toch is het zinvol deze roman te lezen, en vooral: er met elkaar over te praten. Want met *Het Alles* – dat gelukkig wel leest als een *hyperloop* – agendeert Eggers (1970) iets wat iedereen aangaat: de invloed van de alom aanwezige technologie op onze persoonlijke levens en de samenleving.”

17 januari 2022

(Gepubliceerd op <https://penpsupport.pafortpartners.com/>)